

kozičky v sled. významu jen nář.; (SSJČ nář. pomn. „květ černého bezu“) — Přenesením pojmenování květu černého bezu na celý keř (na základě věcné souvislosti).

kynkul f. jen nář. (Jg *kynkule* „vařené bezinky“, ALJ *kynkule* střč. „sirup z bezinek, který se pil jako lék“, „rozvařené švestky“) — Přenesením pojmenování lid. léčiva z bezinek na keř černého bezu na základě věcné souvislosti.

planý bez jako sousloví jen nář. — Dvojslovné pojmenování ze subst. *bez*, viz tam, specifikovaného adjektivem *planý* ve významu „nepěstěný, nešlechtěný, volně rostoucí“ podle toho, že bez často roste volně, mimo zahrady.

planý chebz jen nář. — Dvojslovné pojmenování z nář. subst. *chebz*, viz tam, a ze specifikujícího adj. *planý*, viz planý bez.

psí bez jako sousloví jen nář. — Dvojslovné pojmenování ze subst.

bez, viz tam, specifikovaného adjektivem *psí*, často užívaném v různých lid. názvech rostlin, srov. II-102 jitrocel kopynatý, II-103 jitrocel větší, II-107 vlčí mák.

pukač jen nář. (Jg *bezová pukačka* „bouchačka“, Bš: Z bezových silných prutů, vytlačivše z nich „duši“, chlapi si dělají pukače.) — Přenesením pojmenování dětské bouchačky vyrobené z bezového prutu na keř bezu černého.

smradlavý bez jako sousloví jen nář. — Dvojslovné pojmenování ze subst. *bez*, viz tam, specifikovaného adj. *smradlavý* podle zápachu, který keř bezu černého vydává.

smradlavý chebz jen nář. — Dvojslovné pojmenování z nář. subst. *chebz*, viz tam, a ze specifikujícího adj. *smradlavý*, viz smradlavý bez.

5 bez Po 1, Ju 1–3, 5, 6, Ru 2, 3 — čérnej bez Po 1 — planej bez Ju 2 — d'ivokej bez Ru 4 — chebz Ju 7 — chebd'i Ru 4 — hebz Ju 4

6 AJŠ 225, OLA 419

7 Položka 1181b květ černého bezu nebyla samostatně zpracována, protože zaznamenaný nář. materiál nepokrývá celé území českého národního jazyka. Tato otázka nebyla v řadě bodů vůbec zkoumána a v mnohých dalších lokalitách výzkum přinesl výrazy namnoze označující spíše plody bezu černého (*bezinky*) než jeho květ, protože ten v nich nemá zvláštní pojmenování, srov. II-119 keř černého bezu, II-120 plody černého bezu.

Vcelku lze říci, že kromě oblastí s výskytem výrazu *kozičky* (dolská nář., Slovácko, široké Přerovsko a Vyškovsko, tj. oblastí, v nichž se plody označují většinou slovem *hural*) dokládají se z ostatního území především dvojslovná pojmenování složená ze subst. *květ* a atributového adjektiva odvozeného od územně odpovídajícího názvu pro keř, resp. plody bezu černého. Tedy spojení *kozičkový květ* je rozšířeno na Prostějovsku, Holešovsku, *chebzový květ* na Valašsku, místy ve Slezsku a ve střm. nář. a *černý květ* na Zábřežsku a v čm. nář. Z Čech se dokládá nejčastěji dvojslovné pojmenování *bezový květ*. Míru terminologizace těchto dvojslovných spojení lze v jednotlivých případech těžko stanovit. Další výrazy se vyskytují ojediněle: *kašička* na Litovelsku a v některých bodech na polském území, *kocmatice*, *kosmatice* roztroušeně zvláště v jzč. a střč. nář.

Atlasy: —

Pv

120 plody černého bezu (1181c) — mapa s. 287

- 1 M *bezinky* (bézínke 634, bezičky 755) — bzinky (bzufki 834)
psí bzinky 312, 316, 327 (p. bzunki 313, psinky 316)
chebzinky (chebzovinky 509, chebzyny 808, hebzinky 832, chybžinky 806)
chebzove jahutky 829 (chebzdove j. 817, chebzové jahodě 652, jagutk'i 833)
kozičky
kozinky (kozpke 614) — kobzinky 603, 608, 611
hural (hurál 679, hular 712, horal 643)
hurala 639 (huralka 628, huralena 639, huharka 629)
kinkule f. 201–203, 208

N chebzové bobule/bobulky, chebzové kuličky, bezové bobulky, bzové kulky/kuličky

2 Nář. ekvivalenty označující plody bezu černého (*Sambucus nigra*) se diferencují především lexikálně. U menšího počtu výrazů se projevuje též diferenciací hláskoslovná (*bezinky* × *bzinky*). Rozdíl *kozinky* × *kobzinky* hodnotíme jako hláskoslovný. Jen okrajově se dokládá opozice rodová (*hural* × *hurala*). Forma *bzinky* se liší také typem pojmenování jednoslovného proti dvojslovnému (× *psí bzinky*).

V některých případech nerozlišují informátoři označení keře od květu či plodů a užívají pro vše jednoho výrazu (např. *kozičky*), srov. II-119 keř černého bezu, II-119.7 květ černého bezu. Z věcných důvodů nemohla být proto tato položka v řadě bodů vyzkoumána a v mnohých dalších lokalitách byla zapsána označení popisná a neterminologická. Jsou to nejčastěji dvojslovná pojmenování složená z adjektiv odvozených od názvů keře bezu černého (*bez*, *chebz*) a podst. jména označujícího tvar jeho plodů: *bezové kuličky/bobulky*, *chebzové kuličky/bobule*. Taková pojmenování nebyla mapována.

3 Zeměpisná diferenciací sledované reálie se v mapovém podání jeví především jako protiklad vcelku jednoduché situace v Čechách a na přilehlé záp. a sev. Moravě proti složitější situaci na zbývajícím území.

V Čechách převládá pojmenování *bezinky*, jen ve dvou menších areálech se vyskytují názvy jiné, a to *kinkul* v lounském úseku a *psí bzinky* na sever od Plzně. Jednoslovný výraz *bzinky* se dokládá z Kladska